

Галина Пиріг

Структура фінансово-кредитної системи в умовах ринкової економіки

Фінансово-кредитна система об'єднує фінансову та кредитну системи. Фінансова система трактується як сукупність відносин, що існують в межах даної суспільно-економічної формації. У вузькому розумінні вона розглядається як система фінансових установ держави.

У країнах ринкової економіки фінансова система включає такі ланцюги: державний бюджет, місцеві фінанси, спеціальні фонди, фінанси державних корпорацій (підприємств). Конфігурація фінансової системи передбачає наявність у ній щонайменше двох неоднорідних елементів: сфери існування фінансів (держбюджет, спецфонди) та сфери існування фінансових відносин (місцеві фінанси-регіональна сфера, фінанси державних підприємств-частина виробничої сфери).

Кредитна система являє собою сукупність кредитних відносин та інститутів, які організують дані відносини. Вона включає різні форми кредиту, складається з декількох ланцюгів, кожний з яких виконує специфічні функції по акумуляції та розподілу капіталу. Розподіл функцій між ними об'єктивно зумовлений не тільки відмінностями в методах та засобах їх діяльності, а й різною їх роллю у процесі виробництва цього капіталу.

Організаційна структура кредитної системи ринкової економіки в інших країнах характеризується великим різноманіттям. У кредитних системах розвинутих країн виділяють такі ланцюги (групи кредитних установ), центральний банк, комерційні банки, спеціалізовані кредитні інститути (позикоощадні, фонди грошового ринку, взаємоощадні, кредитні спілки, страхові компанії, пенсійні фонди – державні та приватні, фінансові, інвестиційні, брокерські компанії тощо). Навіть їх поверхневий розгляд свідчить, що дана сукупність неупорядкована, тобто не являє собою систему в науковому її розумінні.

Незважаючи на якісні відмінності своїх ланцюгів, фінансова і кредитна системи мають і загальні ознаки, а саме: наявність специфічних економічних відносин, об'єднаних грошовою ознакою; наявність особливих форм даних відносин; наявність інститутів, що організують ці відносини; специфічні економічні функції таких інститутів.

Більшість вчених-економістів вважає, що загальною складовою фінансів та кредиту є вартість, яка існує в товарній та грошовій формах. Виділяючи в системі товарно-грошових відносин дві підсистеми – фінанси та кредит – необхідно виходити з функцій, виконуваних грошима. При виконанні ними функції міри вартості вони набувають ідеального (рахункового) характеру. В такій функції гроші використовуються в усіх сферах економічного життя суспільства: в процесі внутрішньовиробничого планування, фінансування, кредитування, аналізу господарської діяльності підприємств, у бухгалтерському обліку, при створенні інвестиційних та інших фондів суб'єктами підприємницької діяльності. При виконанні грошима функції засобу платежу та засобу обігу вони

набувають реального змісту, тобто виступають еквівалентом товарно-матеріальних цінностей, що знаходяться в обігу.

Фінансово-кредитні відносини тим і відрізняються від інших елементів товарно-грошових відносин (прибутку, ціни, зарплати тощо), що гроші використовуються в функції не тільки міри вартості, а й засобу платежу та обігу. В цих функціях гроші є безпосереднім носієм товарно-грошових відносин. При цьому вони мають відносно самостійний рух, що не залежить від руху товарів, тобто виступають еквівалентом відповідних товарно-матеріальних цінностей. Держава, впливаючи на рух грошової форми вартості, тим самим впливає і на її рух у товарній масі.

Відносна самостійність руху реальних грошей здійснюється в формі готівкового та безготівкового обігу. Виходячи з реального руху грошей у зазначених формах, багато вчених-економістів висловлюють думку, що фінанси являють собою економічні відносини, які виникають у зв'язку з відносно безповоротним рухом грошей з метою формування та використання централізованих та децентралізованих грошових фондів.

На відміну від фінансів, кредит – це економічні відносини, які виражають рух грошей на умовах повернення та платності. Таким чином, останні є певними принципами, що відрізняють фінанси та кредит, хоча вони і виступають як найважливіші елементи грошових відносин.

Багато економістів висловлюють думку, що витрачання грошових фондів має зворотний характер. У принципі, повернення фінансових ресурсів притаманне грошовим відносинам. Однак воно на відміну від кредитних ресурсів відносне: обумовлене утворенням доходів, які використовуються державою в законодавчому порядку.

Фінансовим відносинам притаманне не повернення авансованої вартості (як при кредитних відносинах), а повернення коштів суб'єктом фінансових відносин за рахунок новоствореної вартості (чистого доходу).

На відміну від фінансового капіталу, позичковий капітал повертається двічі: надані як позички кошти повинні бути повернені позичальнику в процесі індивідуального кругообігу фондів; тільки після цього позичальник повертає їх кредиторю, включаючи і сплачені відсотки за користування позикою.

Межа між фінансовими та кредитними відносинами відрізняється більшою мобільністю, хоча і проявляється досить чітко в кожній конкретній формі руху вартості.

Фінанси та кредит, маючи відносну самостійність, все ж таки функціонують у тісній взаємозалежності, доповнюючи один одного. Саме тому в процесі розширеного відтворення їх не слід розглядати як єдину систему.

Встановлення такої єдності дозволило визначити категорію «фінансово-кредитний механізм». При системному уявленні фінансів як єдності, цілісності фінансів та кредиту, правомірною є розробка категорії «фінансово-кредитний механізм» як системи механізмів зі своєю структурною та функціональною різноманітністю елементів її підсистем, з одного боку, та як системи молодшого рангу щодо системи «фінанси-кредит», тобто її підсистеми – з другого.

Доперебудовна система фінансово-кредитного механізму розглядалась як сукупність двох елементів: фінансового та кредитного механізму, їх єдність полягала в тому, що ці механізми, які розглядались окремо та мають певні якісні відмінності, рівноправні як складові частини господарського механізму. Виходячи з цього, фінансовий механізм трактувався як сукупність форм та методів, за допомогою яких забезпечується здійснення широкої системи розподільних та перерозподільних відносин, утворення доходів і нагромаджень, створення та використання централізованих та децентралізованих грошових фондів, тобто по відношенню до неї він виступає як регулююча підсистема.

Фінансовий механізм включає фінансове планування, управління фінансами, фінансові важелі та стимули, фінансові показники, нормативи, ліміти, фінансові резерви.

Кредитний механізм трактувався як частина господарського механізму, який включає кредитування, кредитне планування та управління кредитом. При індивідуальному розгляді фінансового та кредитного механізмів було вказано на їх взаємозв'язок один з одним та із системою ціноутворення. Слід зазначити, що остання була системою старшого рангу в умовах директивного фінансового планування.

Фінансово-кредитний механізм включається в поняття теорії управління на макро- та мікрорівнях. На мікрорівні він є складовою частиною системи регулювання економіки за допомогою фінансово-кредитних важелів. Об'єктами регулювання виступають інвестиційний попит та пропозиція.

На макрорівні фінансово-кредитний механізм виступає як система фінансових і розрахунково-кредитних форм та методів управління грошовим господарством підприємств, включаючи прийняття та виконання управлінських рішень як реакції на регулюючий вплив держави. При

цьому всі суб'єкти управління діють у межах єдиного законодавства з обов'язковим урахуванням місцевих умов підприємницької діяльності.

Головним провідником грошово-кредитної політики держави є Центральний (державний) банк. Він покликаний регулювати грошовий обіг для впливу на ринковий попит та пропозицію товарів. До регулюючих заходів банку належать:

операції на відкритому ринку цінних паперів; процентна політика по кредитах, які надаються комерційними банками; обов'язкове резервування частини кредитних ресурсів; рефінансування комерційних банків шляхом надання їм короткострокових кредитів по обліковій ставці Банку; валютні операції (купівля та продаж іноземної валюти, платіжних документів та зобов'язань в іноземній валюті); установлення курсу національної грошової одиниці до грошової одиниці інших держав; ліцензування операцій в іноземній валюті; касове виконання бюджету та обслуговування державного боргу, включаючи операції по розміщенню державних позик, їх погашенню та виплаті процентів по них тощо. Крім того, на макрорівні держава використовує податки та податкові пільги, норми амортизаційних відрахувань (включаючи прискорену амортизацію), субсидії та інші фінансові важелі, які пом'якшують негативні наслідки циклічного розвитку економіки й інфляції, фінансові санкції до платників податків, індексацію.

На мікрорівні фінансово-кредитний механізм являє собою взаємопов'язану систему методів фінансово-кредитного планування, фінансово-кредитних важелів і форм організації управління фінансовими та кредитними ресурсами підприємства. Вони служать конкретним виразом сукупності фінансових відносин підприємства.

Внутрішня структура фінансово-кредитного механізму мікрорівня проявляється на основі структурно-функціонального аналізу, використання якого

дозволяє виділити його специфічні підсистеми – рушійні сили всього механізму. Такими підсистемами є: фінансово-кредитне планування і прогнозування; фінансово-кредитні важелі і стимули; організаційно-управлінська структура; правовий режим.

Анотація

Фінансово-кредитна система об'єднує фінансову та кредитну системи. В сучасних умовах становлення ринкових відносин господарювання особливо важливого значення набуває питання удосконалення системи кредитного обслуговування сільського господарства.

Аграрний сектор економіки України, характеризуючись чітко вираженою сезонністю виробництва, потребує своєчасного забезпечення кредитними ресурсами. На сьогоднішній день стан кредитного обслуговування галузі є критичним, тому виникає об'єктивна необхідність трансформації і відповідної адаптації системи кредитного обслуговування сільського господарства до ринкових умов господарювання.

Аннотация

Финансово-кредитная система объединяет финансовую и кредитную системы. В современных условиях становления рыночных отношений хозяйствования особенно важное значение имеет вопрос совершенствования системы кредитного обслуживания сельского хозяйства.

Аграрный сектор экономики Украины, характеризуясь четко выраженной сезонностью производства, требует своевременного обеспечения кредитными ресурсами. На сегодняшний день состояние кредитного обслуживания отрасли – критическое, поэтому возникает объективная необходимость трансформации и соответственной адаптации системы кредитного обслуживания сельского хозяйства к рыночным условиям хозяйствования.

Annotation

The finance-credit system unites finance and credit systems. In modern conditions of the market relations of managing of the question of improvement of the credit service of agriculture is of system special of the important.

The agrarian sector of economy of Ukraine, being characterized precisely by expressed seasonal prevalence of manufacture, requires duly maintenance by credit resources. For today the condition of credit service of branch is critical, therefore objective necessity of transformation and respective adaptation of credit system service of an agriculture to market conditions of managing arises.